

I. Wprowadzenie

Oddajemy do rąk czytelników drugą część monografii poświęconej rozwojowi fizycznemu populacji dzieci i młodzieży Krakowa pt. „Dziecko Krakowskie 2000”.

W dotychczasowych opracowaniach badawczych, spełniających funkcje norm rozwojowych dla dzieci i młodzieży Krakowa w ostatnim 30-leciu, w głównej mierze prezentowano poziom rozwoju somatycznego i przebieg dojrzewania płciowego, biorąc pod uwagę również zmienne społeczne służące do określania statusu społeczno-ekonomicznego (np. Gołąb 1979, Chrzanowska i wsp. 1988). W badaniach z roku 2000 (Dziecko Krakowskie 2000) uwzględniono również próby motoryczne (efekty motoryczne) oraz ocenę postawy ciała. Tym samym uzyskano pełniejszy obraz stanu rozwoju fizycznego populacji krakowskiej z końca minionego stulecia.

Badania sprawności motorycznej i postawy ciała przeprowadzono na terenie szkół i przedszkoli w tym samym czasie co pomiary cech somatycznych. Zebrane materiały pochodzą z prób losowych dziewcząt i chłopców w wieku 4 – 20 lat z czterech tradycyjnych dzielnic Krakowa, tj. Śródmieścia, Krowodrzy, Podgórze i Nowej Huty.

Przy wyborze prób sprawnościowych kierowano się nie tylko kryterium porównywalności z innymi materiałami, np. w ramach baterii testów EUROFIT, ale także koniecznością zastosowania się do ograniczeń czasowych i organizacyjnych, spowodowanych równocześnie przebiegającymi trzema rodzajami badań: antropometrycznych, sprawnościowych i postawy ciała, w warunkach pracy przedszkoli i szkół.

W rezultacie przeprowadzono próby oceniające efekty motoryczne w zakresie:

- siły kończyn górnych i tułowia – rzut piłką lekarską w tył ponad głowę,
- siły eksplozywnej kończyn dolnych – skok w dal z miejsca,
- wytrzymałości siłowej mięśni brzucha – siady z leżenia,
- szybkości biegowej – bieg wahadłowy 10x5 m,
- gibkości – skłon tułowia w przód.

Zgodnie z koncepcją trójczłonowej struktury sprawności fizycznej, wskazującą na główne równoważne a zarazem powiązane ze sobą składniki: organiczny, motoryczny i kulturowy (Renson i wsp. 1979, cyt. wg EUROFIT), w prezentowanym opracowaniu, oprócz charakterystyk statystycznych wyników sprawności motorycznej zamieszczono również podstawowe charakterystyki dotyczące rozwoju wysokości ciała, masy ciała oraz wskaźnika względnej masy ciała (BMI). Dane somatyczne wzbogacono wynikami badań postawy ciała. O składniku kulturowym można sądzić natomiast pośrednio na podstawie częstości kategorii wykształcenia rodziców badanych dzieci (informacje zebrane za pomocą ankiet).

Zawarte w niniejszej książce zestawienia statystyczne w formie tabelarycznej i siatek centylowych zmiennych somatycznych, motorycznych oraz postawy ciała, oparte na reprezentatywnej próbie losowej dzieci i młodzieży krakowskiej w wieku od 4 do 19–20 lat, spełniają funkcje norm rozwojowych dla środowiska Krakowa. Służyc mogą one również jako biologiczne układy odniesienia w procesie kontroli i oceny rozwoju fizycznego dzieci i młodzieży z podobnych środowisk dużych miast w Polsce na początku XXI wieku.

Wyraźne powiązania procesów wzrastania organizmu z rozwojem zdolności motorycznych wymagają uwzględniania w postępowaniu oceniającym stan sprawności fizycznej, stopnia zaawansowania w rozwoju somatycznym badanego. W okresie rozwoju progresywnego zaawansowanie w rozwoju morfologicznym, oceniane wysokością ciała czy masą ciała szczupłego, w sposób istotny różnicuje poziom sprawności motorycznej (Szopa i Sakowicz 1987, Żak 1991, Gołąb i wsp. 1993, Stupnicki i wsp. 2002), dlatego też w procesie kontroli i oceny rozwoju fizycznego często dokonuje się odniesień do wieku rozwojowego, szacowanego na podstawie wysokości ciała.

W niniejszym opracowaniu, wzorem innych autorów (np. Stupnicki i wsp. 2002) skonstruowano dwie wersje siatek centylowych do oceny sprawności motorycznej:

- siatki centylowe z wynikami prób motorycznych w odniesieniu do wieku kalendarzowego,
- siatki centylowe z wynikami prób motorycznych w odniesieniu do wieku rozwojowego – odpowiadającego osiągniętej przez badanego wysokości ciała.

Porównanie położenia wyników prób motorycznych badanego na obu siatkach umożliwiają bardziej trafną i sprawiedliwą ocenę sprawności fizycznej.

Ocena na podstawie siatek centylowych wyników odniesionych do wieku wysokości ciała powinna być przede wszystkim stosowana w przypadku osobników o wysokości ciała odbiegającej wyraźnie od wielkości przeciętnych w danej grupie wieku kalendarzowego.

Członkowie ekipy badawczej i autorzy opracowania pragną podziękować wszystkim tym, którzy – dzieląc troskę o rozwój fizyczny młodego pokolenia – udzielali szerokiego poparcia dla akcji badawczej „Dziecko Krakowskie 2000”.

Dziękujemy Władzom Oświatowym Krakowa, Dyrektorom i Nauczycielom przedszkoli i szkół, w których przeprowadzane były badania. Szczególne podziękowania kierujemy do dzieci i młodzieży uczestniczących w badaniach oraz ich Rodziców i Nauczycieli Wychowania Fizycznego za zrozumienie i pomoc przyczyniającą się do zrealizowania naszych zamierzeń naukowo-badawczych.

W imieniu zespołu badawczego i autorów
Prof. dr hab. Stanisław Gołąb